

T R E

N D R

E D E

2018

TREND

Ik.

Hier sta ik. Ik! Met al mijn verwachtingen, me opgedrongen door omgeving en markteconomie. Zie mij staan! Erken mijn eigenheid, mijn verlangens! Ik ben het waard, toch? Ik kon alles worden, mocht alles zijn. Hier

ben ik. Ik eis de werkelijkheid op zoals die me voorgespiegeld is.

In volledige vrijheid mocht ik toch door het leven surfen. Riscoloos zonder schrammen, zonder pijn, alles op mijn manier.

Waarom werken jullie me tegen? Er zijn regels voor alles, maar als ik er een keer voordeel aan denk te hebben dan gelden ze niet voor mij. Ik loop vast in een moeras van subsidies en protocollen. Ik knal met mijn hoofd tegen muren, ik verzuip in de mogelijkheden die uiteindelijk net niet bereikbaar blijken. Ik moet het zelf doen, zeggen ze.

Ik moet me invechten maar anderen hebben de deur gebarricadeerd. Als ik geen succes heb is het mijn eigen schuld.

Zelfsturing was een optie, maar het bleek een opdracht. Om mij heen heeft iedereen een burn-out en ook ik voel me betekenisloos. Ik ben het lotnummer waarop nooit een prijs valt, een kostenpost die men wil minimaliseren, een voetnoot in de geschiedenis. Mijn baan werd flexibel, mijn straat verslonsd, mijn voeding verdacht, mijn pensioen onzeker en mijn medicijnen te duur om te vergoeden. Het huis van mijn dromen stort langzaam in.

Vroeger kon je terugvallen op de overheid. Nu is ze zelf de grootste valkuil. Niets werkt naar behoren. Waar kan ik terecht? Ik ben de kleinering zat. Ik heb pijn en eis mijn medicijn. Waarom begrijpt niemand dat? Luister naar mijn ondertussen furieuze ik!

REDE 2018

Wij.

Hier staan wij. Wij! Met al onze hoop, ons optimisme, onze veerkracht en ons zelfvertrouwen.

Wij zijn de betrokken meerderheid, van goede wil. Wij hebben genoeg

ideeën om een verschil te kunnen maken. We zijn niet geboren om ons leven te leven in afwachting van wat er gaat gebeuren. We hebben de aarde geërfd van onze ouders en onze voorouders. Zij hebben werken van grote schoonheid gemaakt, zij hebben hun ogen gericht op verre horizons. Ze hebben de werkelijkheid vormgegeven naar hun ideaal. Wij kunnen dat ook. Wij willen dat ook. Wij durven dat ook. Maar we kunnen het niet in ons eentje. In ons wij past ook jij. Een revolutie van ontmoetingen, dat is waar we om schreeuwen. Een beweging van gelijkgestemden. Nee, niet één beweging maar vele. Soms een grote stap vooruit dan weer wat kleine stapjes achteruit. Maar met een droom voor ogen, een droom dat we de aarde mooier doorgeven aan onze kinderen.

We maken keuzes en stellen prioriteiten. Wij kunnen dat. We houden elkaar vast. We geven ruimte aan de kleuren van de regenboog en slikken ons grote ik even in. Zo verkennen we samen die toekomst, geven betekenis aan ons leven en bouwen barmhartig aan ons gemeenschapshuis. Hier staan wij. Samen een waardig wij.

De verbrokkeling

*‘De mensheid weeft het web
waarin ze verstrikt raakt’*

Hakim Sanai, Perzische mystieke dichter uit de 11e eeuw

Je zou het misschien niet denken als je wat rondkijkt in de media, maar Nederland is anno 2018 een van de beste landen om in te leven. Of het nu gaat om welzijn, democratie of innovatie, we staan er goed voor. Als we ergens aan lijden, dan aan geluksobesitas. Alles dient direct leuk gemaakt te worden en vooral leuk te blijven. Met een eindeloze stroom selfies proberen we onze mooiste momenten te vangen. Het geluk dat we ervaren mag niet vervliegen. De lijstjes met gelijkgestemden staan de gehele dag open om getuigenis te doen. Zonder likes geen leven.

Het recht op pechloosheid

In onze huidige controlemaatschappij is het maken van fouten ongewenst. Het is lastig te aanvaarden dat er zoiets als pech of noodlottigheid bestaat. Beschuldigend wordt er naar de arts gewezen, wanneer de patiënt niet beter wordt. We zijn rubbertegelburgers in een curlingmaatschappij. In de drang risico's te beheersen wordt iedere oneffenheid wanhopig weggepoetst. Al onze bewegingen op straat worden bijgehouden om de stedelijke omgeving zo veilig mogelijk te orkestreren. Hebben we er om gevraagd als brokjes data in een groot systeem geplaatst te worden? Een mensenleven is steeds meer waard. Maar hoe blijven we mens in een wereld die in toenemende mate door data gestuurd wordt?

WerkelijkheidsWrijving

Het digitale leven nadert de perfectie. Algoritmes spinnen een comfortabele cocon rondom de mens, zodat hij zich het middelpunt van de wereld waant. In 2018 zullen die virtuele verwachtingen nadrukkelijk botsen met een even complexe als bokkige werkelijkheid. Buiten de eigen cocon is niets en niemand perfect en heerst de verbrokkeling. Nederland lijkt zijn gezelligheid kwijtgeraakt. Het isolement opzoeken bevrijdt ons van de nood om ons tot anderen te verhouden. Maar zelfs de sociale media, de tabloids van onze tijd, blijken minder sociaal dan we dachten. Niet de waarheid maar de bevestiging telt. En dat voedt de verbrokkeling. Werkelijkheidswrijving ervaren we.

We beginnen ons te realiseren dat we het gemak en de aandacht betalen met privacy en vrijheid. De grote dataspelers, inclusief de overheid, verdedigen hun macht over onze gegevens met hand en tand. In zijn roman 'Klont' laat Maxim Februari zien wat een gedataficeerde wereld doet met ons leven. De cloud ontwikkelt zich als een tumor van data die autonoom functioneert en waarover niemand de controle heeft. Het netwerk dat de belofte in zich droeg om een verbrokkelde mensheid bij elkaar te houden dreigt zelf een klont te worden.

DeelDwang

Niet alle vernieuwing werkt zoals we dat gedacht hadden aan de ontwerptafel. Restauranthouders verzetten zich tegen de inheligheid van bestelservice Thuisbezorgd en bezorgers klaagden Deliveroo aan na aanpassing van hun arbeidsvoorwaarden. Restauranthouder Simon de Boer sluit zijn zaak omdat hij, ondanks positieve recensies, te weinig toeloop krijgt. Hij stelde de werkwijze van het populaire iens.nl aan de kaak en wilde niet meedoen aan het dwingende en dure reserveersysteem: 'Zo vrij is die (internet)markt dus helemaal niet; wie het zich kan veroorloven staat bovenaan, bulk heeft voorrang...'

Een Uber-chauffeur deed een boekje open over het rankingsysteem van zijn werk-

gever, dat gevolgen had voor de ritten die hij toebedeeld kreeg. Alleen door overuren te maken kon hij een fatsoenlijke boterham bij elkaar rijden. Hij deed zijn werk als een eenzame cel, onder het toezicht van oncontroleerbare algoritmes. De mens, een robot.

Systeempijn

Een van de meest onderschatte maatschappelijke problemen komt voort uit de spanning tussen menselijke betekenisdrang en woekerende systeemeisen. Werknemers moeten hun vinkjes op de juiste plaatsen zetten – en een opgelegd handelingsprotocol volgen. Ze zijn een verloren brokje data geworden, in een ondoorgroendelijke doolhof aan wetten en regels. Regeldruk maakt ziek. In een tijdperk waarin alles draait om individuele prestatie-indicatoren en waar volatiele geldschietters boven loyale werknemers lijken te gaan, is de burn-out het nieuwe staken.

Het protest neemt toe. Actiegroep 'Ontregel de zorg' organiseerde een Schrapconferentie om de bureaucratie te verminderen. Advies- en onderzoeksbureau FWG schreef in een rapport over *zorgmartialis* binnen gemeenten, die een mandaat hebben om dwars door structuren en regels heen te gaan. Zaanstad stelde vier ton vrij budget beschikbaar aan ambtenaren. Ze mochten naar eigen inzicht mensen ondersteunen die in een vrije val dreigden te raken. Het resultaat? Er werd flink bespaard op uitkeringskosten, huisuitzettingen en pleegzorg.

Er komt meer handelingsvrijheid voor professionals. We zoeken steeds nadrukkelijker de menselijke maat. Van verantwoording bewegen we richting vertrouwen. Het zou daarom kunnen dat dit de laatste TrendRede is waarin we systeempijn benoemen.

Grip boven alles

De stemming in het land is prikkelbaar, als een huid die te lang in de zon heeft gelegen. We bevinden ons nog in de systeemcrisis. De Edelman trust barometer 2017 gaf een historisch vertrouwensdieptepunt weer. Men heeft niet het idee dat de collectieve waarden bij de huidige generatie beleidsmakers in juiste handen zijn. Nu iedereen zijn eigen ik geworden is, lijkt het wij de verliezer. Het onbehagen wordt vooral op de ander geprojecteerd.

In alle onzekerheid zoeken we houvast bij de klare lijn. Die mag steken of zelfs snijden, als hij maar grip biedt. Het eigen gelijk valt samen met de schuld van anderen. De simpele waarheid wil men horen, zelfs al wordt hij ter plekke verzonnen. De nuance heeft geen antwoord op de brandende mediavraag: 'zwart of wit: nu zeggen, anders bellen we een andere opiniemaker'.

Tornen aan het bindweefsel

'Rechters zijn ook maar rechters', roept een politicus. Een ander voegt eraan toe: 'Je mag toch niet de snelweg afzetten, maar ja.' Steeds nadrukkelijker tornen we aan het bindweefsel van de rechtsstaat en de democratie. Langzaam verbreekt dat wat ons bij elkaar houdt. De overheid zet daar paradoxaal genoeg de tekentafeloplossing van de participatiemaatschappij tegenover: red jezelf, vecht je in, neem initiatief. Wie niet meekomt, doet niet voldoende zijn best. De lat voor de maakbaarheid van het eigen leven ligt voor behoorlijk wat mensen te hoog. Sommigen kunnen eenvoudigweg niet goed meedoen. De tweedeling neemt toe, wordt gezegd.

Wij zien eerder een duizenddeling. Opleiding, achtergrond, woonsituatie, leefstijl, op alle vlakken groeit het verschil tussen groepen. We klonteren samen in steeds kleinere delen.

Alleen tussen gelijkgestemden vindt men nog een geruststellende begrenzing van de eigen identiteit. Mensen trekken nadrukkelijk persoonlijke cirkels van vertrouwen. Ik en mijn naasten. Mijn wijk. De gemeente. Het land. Een buitenland. Hoe groter de cirkel, hoe groter het wantrouwen. De gezamenlijkheid weten we niet goed meer te vinden en te benoemen. Dat we de grenzen van het wij zo krap trekken is misschien wel het grootste gevaar voor de toekomst.

Samenloze leving?

Slechts zelden wordt verandering bewerkstelligd met een vriendelijke revolutie. Zachtjes zeggen dat Zwarte Piet voor jou een pijnlijk icoon is of dat mannen minder opdringerig moeten zijn helpt niet. Om de gewenste toekomst te bereiken is af en toe een verbale ontploffing nodig. Voor het maatschappelijke ongenoegen worden telkens andere oorzaken aangewezen door telkens nieuwe mensen. Ze maken allemaal aanspraak op een deel van de waarheid.

Het lijkt wel alsof Nederland een bouwwerk is dat in verval raakt. We voelen ons niet langer veilig, omdat er altijd wel ergens iets lekt, afbrokkelt of verzakt, zonder dat we er als individu iets aan kunnen doen. We rennen van incident naar incident, boos, verdrietig, gefrustreerd. Het is tijd om even naar buiten te stappen. Kijk, dit is ons huis. Het functioneert. Niet altijd goed, nooit precies zoals we zouden willen, maar het is ons huis. Wel is het tijd om samen de fundamenten en het bindweefsel te inspecteren: de rechtsstaat, de democratie en de ethiek. Alleen door verbinding dichten we de kloof tussen systeem en mens, tussen voorgespiegelde werkelijkheid en gevoelde realiteit.

Het gaat met de samenleving beter dan we denken. Uit onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau blijkt dat een meerderheid optimistisch is over de richting die het land op gaat. Wij voorzien dat de stille, pragmatische meerderheid zich gaat roeren. Niemand verlangt naar een samenloze leving. Het kleinste wij is een eenzaam individu.

‘Hoe doorbreek je de woede,’ vroeg Jutta Chorus voor NRC Handelsblad aan een Rotterdamse imam, voor wiens deuren PVV en Denk onverwachts samenkwamen. Hij bood beide partijen zijn koffie met een glimlach aan: ‘Als je besluit deel te zijn van de samenleving, kun je productief zijn. Als je dat nalaat, sluit je je op in jezelf.’ Dwars door alle chaos en geruzie loopt een lijn. Mensen zijn hard op zoek naar aansluiting. Gesloten cirkels trekken is niet de oplossing. Juist in de ruimte ertussenin verschuilen zich de openingen naar de toekomst. Gelukkig zien we steeds meer buitenplaatsen en tussenruimtes, waar mensen even geen belang vertegenwoordigen en zichzelf mogen zijn, een mens tussen de anderen. Een vanzelfsprekend onderdeel van een groter wij.

Samensturing

*‘Ik zal mijn eigen pad volgen,
en terwijl ik dat doe, kun je me niet
verstoten want ik zál anders zijn,
maar niet meer zonder jou.’*

Nazmiye Oral, schrijfster en actrice (1969 -)

We fixeren de blik niet langer op wat er fout gaat aan de oppervlakte, maar op de krachtige nieuwgroei onder het maaiveld. Verleden jaar benoemden we tot het jaar van de veerkracht. Zeker de wens tot vernieuwing veert overal - opvallend vaak buiten de grote steden - krachtig op. Het is tijd voor een waardenwending. Tijd om de bouwstenen die we de afgelopen jaren verzameld hebben op te pakken en te plaatsen. Tijd voor implementatie van het nieuwe. De gemeenschappelijke noemer die we zien in alle ontwikkelingen? Samensturing.

We leven in een ongemiddelde samenleving. Ieder heeft zijn eigen stem in het koor, sommigen fluisteren, anderen hebben van nature een krachtiger toon. Door afstemming bereikt ieder zijn bestemming. Niemand is gelijk. We nemen voor lief dat samenleven een ingewikkelde klus is: de orkestratie van ongemiddelden.

Van gelijkheid naar gelijkwaardigheid

We bewegen van gelijkheid naar gelijkwaardigheid. En komen dan per definitie uit op maatwerk. One size fits none. De komende jaren gaan we onze systemen, of het nu om zorg, burgerservice of klantvriendelijkheid gaat, aanpassen aan de menselijke maat. Van evidence based gaan we naar context based informatie. Slimme data-analyse kan helpen om van gemiddelde doelgroepschattingen naar 'made-to-measure' oplossingen te komen. Ongelijkheid wordt pas onrechtvaardig wanneer ze het gevolg is van een gebrek aan gelijkwaardige kansen. Dan is het zaak de onderliggende obstakels uit de weg te ruimen.

Vrijheid en veerkracht

De individuele vrijheid waar we decennialang naar streefden, blijkt soms een lege ruimte waarin we tot niets komen. We geven onze kinderen meer dan ze vragen, maar uit onderzoek blijkt dat kinderen meer genieten met minder speelgoed. Overdaad leidt tot keuzestress. We zoeken de begrenzing in de ruimte - en daarna de ruimte binnen de begrenzing.

Het zijn de gezamenlijke kaders die het individu de kans bieden zijn leven vorm te geven. Solidaire bruggenbouwers weten de vrijheid van de eenling aan collectieve doelen te verbinden. Ze komen van complex naar compleet middels vertrouwen. Mensen die moeite hebben hun leven waardevol op te bouwen en die nu nog door het systeem heen vallen, krijgen hulp om hun individuele veerkracht te vergroten. Die veerkracht is essentieel om vooruit te komen in een samenleving die alleen maar complexer wordt.

De BouwsteenBurger

Columnist Asha Ten Broeke schrijft in de Volkskrant: 'Het is tijd om de Homo Economicus op zijn plaats te zetten: in het Museum der Achterhaalde Mensbeelden. We zijn betere mensen dan we denken.' De calculerende burger is een ouderwets concept. De BouwsteenBurger heeft de toekomst. De bouwsteenburger geeft zijn individuele betekenis vorm door zich te verbinden aan een groter geheel. Binnen een zelfgekozen cirkel van vertrouwen beoefent hij actief de kunst van het samenleven door kennis aan ervaring en middelen te koppelen en zo een gedeeld ideaal waar te maken. In de gemeente Mariënveld bundelden alle verenigingen hun krachten met non-profit organisaties en namen zelfs een deel van de maatschappelijke voorzieningen over.

De stroom aan nieuwe coöperaties is het meest duidelijke uitvloeisel van de zoektocht naar samensturing. Ze vormen het ultieme samengaan van eigenbelang en gedeelde wensen. Leraren richtten in 2017 een actieplatform op dat zich ontwikkelde tot een nieuwe vakbond. En in de beweging vindt de betrokken burger een alternatief voor de politieke partij. Men probeert beweging te forceren op terreinen als klimaatverandering, voedselverspilling en de bescherming van kwetsbare groepen. Steeds vaker gaat maatschappelijke winst gelijk op met bedrijfswinst. Zo kondigde een groep van 250 rijke ondernemers aan impact-investeringen te willen doen in huisvesting voor statushouders en opleiding van kansarme jongeren. Betekenis is de nieuwe status.

Cirkels

De toekomst is aan de cirkel. De beleidscirkel, de netwerkcirkel, de ronde keten van productie tot recycling. Kate Raworth deed een poging om het economische verhaal te herschrijven vanuit een cirkel. De donuteconomie die ze voorstaat heeft aan de buitenrand een ecologisch plafond, aan de binnenrand ligt de sociale verankering. De donut zelf is de veilige en rechtvaardige speelruimte die we hebben als mens. Een bedrijf of organisatie is een krachtige cirkel van vertrouwen die zich binnen een groter doelveld organiseert. Binnen een cirkel bestaan er geen 'hogere' taken. Iedereen draagt een deel van de verantwoordelijkheid, zowel in relatie tot de anderen als tot het eindresultaat. De mensen erbinnen zijn gelijkwaardig, niet gelijk. Ook een zelfsturend team kan zichzelf een manager wensen. Deze staat middenin de cirkel, stuurt waar sturing gewenst is en zorgt ervoor dat iedereen binnen de cirkel zijn verantwoordelijkheid kan nemen.

De omarming van het ongemak

Volledige maakbaarheid is een illusie. De samenleving is permanent suboptimaal. We gaan onze kinderen opnieuw leren hoe ze kunnen vallen, onze collega's hoe ze hun fouten kunnen gebruiken om te groeien. De menselijke maatvoering en reikwijdte zijn uitgangspunt. Voortschrijdend inzicht de richtlijn. Daarbij hoort de acceptatie van de risico's die bij ieder handelen horen.

Al bouwend zoeken we naar een passende plek, voor de eigen steen én die van de ander. We zoeken het individuele én het gezamenlijke punt van ongemak op.

Om iets voor elkaar te krijgen laten we de maakbaarheid los, zodat het zichzelf intrinsiek kan ontwikkelen. Ketenregie heeft de toekomst. We zetten belangrijke stappen om de kringloop te optimaliseren, om de olifantenpaadjes tussen oude problematiek en nieuwe oplossingen te vinden.

De nieuwe moraal

De nieuwe moraal vloeit voort uit het individuele verlangen naar betekenis.

Waar dat botst met het systeem, begint het activisme. Jaap Uijlenbroek, directeur-generaal van de Belastingdienst omschrijft het als volgt: 'Belastingadviseurs kunnen in hun werk niet volstaan met het naleven van wetten en regels, maar zullen ook vanuit hun eigen normbesef moeten bepalen wat zij hun klanten of wel of niet adviseren.' Sarah Sylbing en Ester Gould zetten met de documentaireserie 'Schuldig' de schuldenproblematiek op de kaart. Ze wilden daarna niet langs de zijlijn blijven staan en stelden het manifest 'Schuldenvrij' op, met aanbevelingen voor de politiek.

Artsen mengen zich in openbare discussies. ‘Het komt niet vanzelf goed’, zegt Yolanda van der Graaf, hoofdredacteur van het Tijdschrift voor Geneeskunde. ‘Het is een hele stap om op de zeepkist te gaan staan, maar het is hard nodig.’ En Facebook gaat zijn belastingstructuur veranderen. Het bedrijf zal voortaan lokaal belasting betalen in landen waar inkomsten worden verworven.

Systeemelastiek

Een paar jaar geleden benoemden we de behoefte aan systeemelastiek. Die lijkt er ondertussen te komen. Nieuwe technologie, een veranderde omgeving en een rijker menselijk bewustzijn dragen talloze mogelijkheden aan, die niet meer passen binnen de huidige knellende kaders. Er zijn zoveel nuanceringen bijgekomen. Virtueel en analoog, tijd en plaats, alles stroomt door elkaar heen. Daarin schuilt een groot grijs gebied van regelgeving. Systeemelastiek geeft vernieuwers de broodnodige ademruimte, zodat ze hun experimenten kunnen uitvoeren zonder direct buiten het systeem geplaatst te worden. Zo blijft de samenhang gewaarborgd zonder dat we de toekomst de rug toe keren. De Nederlandse Bibliotheken ontwikkelden samen met overheden een innovatiedatabase, om anderen te inspireren en te activeren. Op grond van de ervaringen worden de ideeën verbeterd. Het project ‘Amsterdammers, Maak je Stad!’ biedt financiering en een ontwikkeltraject voor dertig tot vijftig initiatieven die samen de innovatie van de stad versterken.

Empathie

De orkestratie van ongemiddelden mondt uit in allerlei pogingen hokjes te doorbreken. Pas wanneer mensen er individueel mogen zijn, kan het gezamenlijke floreren. De omgangsvormen veranderen. De NS gebruikt in aankondigingen niet langer ‘Dames en Heren’, maar ‘Beste reizigers’. Het Rijksmuseum haalde ouderwetse en kwetsende woorden weg van tekstbordjes bij de tentoongestelde werken. Er worden kleine maar significante stappen gezet richting de ander, of het nu gaat om aandacht voor ons slavernijverleden of om #metoo. Maar er zitten grenzen aan: hoe ethisch is het publiekelijk aan de schandpaal nagelen van mensen? Empathie en introspectie leiden tot meer oog voor de behoeften van de ander.

De overlap zoeken

Zelfgecreëerde cirkels van vertrouwen leveren een basaal gevoel van veiligheid en eenheid. Wel ontstaan ze meestal vanuit gelijkgestemdheid, in idee, identiteit of achtergrond. Het is een belangrijke taak voor overheden om te zorgen dat groepen zich niet van elkaar afkeren, dat er openingen zitten in de grenzen die afzonderlijke Nederlanders rond hun wij trekken. De oplossing is niet om bestaande cirkels ruw te doorbreken. We gaan op zoek naar de overlap. Op het raakvlak tussen cirkels ontstaat spanning, maar vindt ook ontmoeting plaats, en dus een kans op een opening. Vrijwel ieder probleem in de samenleving overstijgt de belangen van een enkele groep. De zoektocht is naar de koppeling van belangen en het exploreren van het open veld, de tussenruimte waarin men elkaar wil ontmoeten en bevragen. Cirkels geven houvast, velden bieden ruimte. Het is de grotere samenhang die de toon zet voor de komende jaren.

Samenhang der delen

*‘Voorbij het goed bedoelde
Het is erkenning, het is vertrouwen
We rapen scherven op
En gaan bouwen.’*

Typhoon, rapper/zanger (1984 -)

De samenleving verbrokkelt aan de oppervlakte, maar bouwt zich tegelijkertijd van onderen opnieuw op. Waar in de media het wantrouwen domineert, verenigen zich onder de radar de bouwsteenburgers in nieuwe cirkels van vertrouwen. De toekomst is aan het tastende denken, het twijfelende praten en het onderzoekende doen. We komen niet meer weg met deeloplossingen. Het hele plaatje proberen we onder de loep te krijgen. Het is de samenhang der delen waarnaar we op zoek zijn.

Voortrekkers en dwarsdenkers

Niet iedereen kan alles. Sommigen binnen de cirkel hebben als taak diep na te denken en zoeken de eenzame hoogte op, om van daaruit hun heldere licht te laten schijnen. We gaan deze voortrekkers herwaarderen. Om de samenhang te vinden zijn ook de dwarsdenkers belangrijk. Mensen die een wezenlijk ander perspectief aandragen. Hun niet altijd even subtiel verwoorde kritiek doet soms pijn, maar kan een gift zijn. Meestal schuilt onze irritatie in de eigen gemakzucht. De dwarsdenkers zoeken buiten de geijkte patronen, verkennen nieuwe grond of stellen de vergiftigde grond binnen bestaande denkkaders aan de kaak. We kunnen die kaders, als reactie, versterken en ons afsluiten. Of we kunnen onszelf verrijken. Eerder dan in debat te gaan, waarbij de verschillen zich uitvergrooten, bevragen we elkaar diepgaand en met geduld. Zo komen we er achter waar de kern van een zienswijze ligt, waar in de vreemde vorm de aantrekkelijke inhoud schuilt. We hebben het andere in de anderen nodig om vooruit te komen.

Van opstarten naar opschalen

Door het gehele land werden de afgelopen jaren vernieuwingen in de steigers gezet. Vaak met een kleinschalig karakter, van bierbrouwerijen die werk bieden aan mensen met een achterstand tot de arbeidsmarkt tot champignonkwekerijen op compost van koffiedrab, van lokale energiecoöperaties tot repaircafé's, cryptocurrencies, hackatons voor transparante communicatie en start-up bootcamps tegen klimaatverandering. De kunst is van opstarten naar opschalen te komen. Open vormen van innovatie, waarbinnen het toegestaan is om van elkaar te lenen en te leren, leveren voortschrijdend inzicht op. Het geheel is meer dan de som der delen. Maar een nieuw deel kan ook het geheel verrijken. Elk goed plan verdient een tweede ronde. En een derde. Het echte werk zit in het bijschaven, inkleuren, omgooien en aanpassen.

Integrale benadering

Ontregelen en ontknopen is de trend, maar financiële, organisatorische en ook persoonlijke drempels zorgen ervoor dat de ontwikkeling slechts langzaam voortgang boekt. Een organisatie die werkt aan de preventie van ziekten, bijvoorbeeld, creëert een hoge maatschappelijke opbrengst, maar kan er als investerende partij niet altijd zelf de vruchten van plukken. De ontschotting is echter onvermijdelijk. Organisaties zullen zichzelf en elkaar gaan beoordelen en waarderen op hun bijdrage aan de grotere samenhang van oorzaak en gevolg.

De maatschappelijke problemen overstijgen het incident. Ze komen op allerlei manieren samen, in zorg, onderwijs, huisvesting en beloning. We kunnen de problematiek alleen heel klein maken – 'noem één ding wat ik kan doen!' – of er bovenuit stijgen, om zo het geheel in oenschouw te nemen. De mens in zijn totaliteit zien,

dat is de uitdaging voor professionals, die nu al voorzichtig over de schutting van hun eigen taakomschrijving heen kijken.

Dagelijks ontwikkelen zich patronen in een gezin, in een bedrijf, in een stad. We kijken in de toekomst naar de film (de continue ontwikkelingslijn) en niet naar de foto (het meetmoment). Het is gewoonweg onmogelijk om alle samenhang in een formulier te persen. Geen computer die boven zijn eigen materie kan uitstijgen zoals de mens dat kan. Weten is zoveel meer dan meten: wijsheid ontstaat door de unieke combinatie van inzicht, meting, observatie en gesprek.

De samenhang der delen

Trendwoorden voor de komende jaren zijn domein-integratie, samenhang, overzien en ontschotting. Wie door het systeem heen het hele plaatje ziet, komt met betere oplossingen om het menselijke leven - en de context waarin we leven, de aarde - zo goed mogelijk te ondersteunen. Het holistische gedachtegoed wordt maatgevend. Als het om overgewicht gaat heeft iedereen zijn unieke combinatie van genetische aanleg, culturele opvoeding en emotionele gesteldheid. Er is geen succesvol dieet te vinden voordat de volledige context in kaart is gebracht. Woningcorporatie Domijn in Enschede hielp wanbetalers weer op de rit met geestelijke en huishoudelijke hulp. Een goede schoonmaakbeurt hielp beter dan een incassobureau: het aantal deurwaarder dossiers daalde van 764 tot 157. We zoomen in en zoomen uit. Van kleine naar grote schaal en weer terug. Van zero tolerance naar inlevingsvermogen. Om zowel de grote lijnen te kunnen schetsen als de details te kunnen inkleuren.

Betekenisverlangen

Het betekenisverlangen binnen de samenleving groeit. Iedereen wil gezien worden. Met de toenemende integratie van robotica in ons dagelijks leven neemt ook het besef toe wat mensen uniek maakt. We hebben bewustzijn, inlevingsvermogen en maatwerk in ons oersysteem. We kunnen vragen stellen, alternatieven bedenken, samenwerken met anderen en tot persoonlijke groei en talentontwikkeling komen. Aandacht geeft betekenis. En betekenis zorgt voor grip op een fluïde wereld. Het onderwijs van de toekomst faciliteert meer dan nu dat kinderen - en volwassenen - hun eigen betekenis onderzoeken en ontdekken. Er is hernieuwde aandacht voor ambachtelijkheid. De toekomst heeft behoefte aan jongeren met een positief zelfbeeld, die vroeg hun eigen talent ontwikkelen en bereid zijn gedurende het leven te blijven leren. Ze hebben begeleiders nodig met voldoende ruimte in hun hoofd. De docent kan dan een 'Koersmotivator' zijn, die betekenisvelden blootlegt en de inherente menselijke creativiteit en nieuwsgierigheid stimuleert. Zo brengt de Synergieschool in Roermond speciaal en regulier onderwijs samen in een centrum voor leven en leren, introduceerde het Niekée Roermond een Agora concept zonder klassen, roosters of vakken en vestigde zich in Venlo de Spirare Talent Valley, een ontwikkelomgeving voor jongeren die door hoogbegaafdheid elders uit het systeem vallen.

Leiderschap

Betekenis kunnen we alleen in de anderen vinden. 'Menselijke interacties kunnen de ontwikkeling van innovatieve ideeën maken of breken', zegt professor Jeffrey Sanchez-Burks van de Universiteit van Michigan. Empathie en ruimte voor het

proces leveren uiteindelijk meer op dan een gerichtheid op snelle resultaten. Het is wellicht daarom dat uit wereldwijd onderzoek van de Harvard Business Review naar voren komt dat de gewenste top tien van leiderschapskwaliteiten vooral feminien van aard is: expressief, plannen voor de toekomst, redelijk, loyaal, flexibel, geduldig, intuïtief en samenwerkend. De twee meer mannelijke eigenschappen zijn besluitvaardigheid en veerkracht. Door mannelijke en vrouwelijke elementen beter te mengen, hebben organisaties niet alleen een rijkere schakering aan eigenschappen tot hun beschikking, maar ook een sleutel tot de toekomst.

Betaversie Nederland

Nederland, we schreven het al in een eerdere TrendRede, is de perfecte proeftuin van de wereld. Klein genoeg om iedereen te bereiken, intercultureel genoeg om variatie te omarmen en ontwikkeld genoeg om het incident te overstijgen en de samenhang te doorgronden. Met een historie van tolerantie, open verbinding en polderen die nog steeds niet helemaal verdwenen is. Niet voor niets delen cultuuronderzoekers Nederland stevast in bij de meer feminien georiënteerde landen. We vonden altijd al veerkracht in het wij.

Wat is de canon van Nederland? Het antwoord op die vraag wordt nu veelal gezocht in het verleden, bij Johannes Vermeer en Erasmus. Beter buigen we ons over wat we willen dat een volgende generatie als pronkstuk van onze tijd zal aanwijzen. Door het risicomijdende gedrag van de afgelopen jaren kwam onze lerende samenleving onder druk te staan. Gelukkig herontdekken we momenteel ons plezier in het zoeken naar oplossingen en het experimenteren met richtingen. Het zindert binnen organisaties en gemeenten. Men wil het nieuwe oppakken. 2018 is wat ons betreft het jaar van het doorzettingsvermogen. Nederland kan het land zijn waar met vallen en opstaan gezamenlijk de betaversie van de 'nieuwe' wereld uitgewerkt wordt.

Wie is wij?

We vinden rust in kleine, vertrouwde cirkels én we beproeven de grotere samenhang. 'Niet zoeken naar een breder ik, maar naar een groter wij', zei Koning Willem-Alexander in zijn kerstrede. Journalist Bas Mesters stelde zichzelf in een serie artikelen in De Groene Amsterdammer een aantal vragen. 'Niet, wie ben ik? Niet, wie zijn wij? Maar: wie is wij? Is de overheid nog wij? Is de markt wij? Is de democratie wij?'

Het zijn grote vragen, belangrijke vragen. Hebben we een Nederland? Willen we dat behouden? Hoeveel hebben we, ieder voor zich, er voor over om de gezamenlijkheid te bewaren? Hoe hard durven we te wrijven om nieuwe glans te krijgen?

De vraag van de komende jaren is een essentiële, die raakt aan de kern van wat een samenleving precies is. We eindigen daarom met de vraag, we stellen hem ook aan u. 'Wie is wij?'

Colofon

De TrendRede 2018 is samengesteld door:

Caroline van Beekhoff, c-marketingstrategie.nl, @cvanbeekhoff

Christine Boland, christineboland.nl

Freija van Duijne, futuremotions.nl, @freijavanduijne

Tom Kniesmeijer, kniesmeijer.nl, @tomkniesmeijer

Brian Kragtwijk, powerfieldmedia.com, @kragtwijk

Marc de Roo, linkdesign.nl

Hilde Roothart, trendslator.nl, @trendslator

Farid Tabarki, studiozeitgeist.eu, @studiozeitgeist

Dit jaar leverden de volgende mensen een waardevolle bijdrage:

Nannet van der Kleijn, facebook.com/nannet.vanderkleijn, @nannetvdkleijn

Petra Portengen, linkedin.com/in/petraportengen, @petraportengenn

Astrid Westerbeek, awesterbeek@fwg.nl, @astridwest

Marie-Lou Witmer, ml.witmer@witmer.nl, @marielouwitmer

De TrendRede zou niet tot stand gekomen zijn zonder de mensen en bedrijven die hun medewerking gaven:

Het prachtige grafisch ontwerp is gemaakt door Theo Nijssse, theonijssse.com

PAKHUIS DE ZWIJGER*

De ruimte en de verzorging werden aangeboden door Pakhuis De Zwijger, Amsterdam. We danken alle medewerkers.

De site werd ontworpen en geïnstalleerd door Caroline van Beekhoff.

De geluidsfragmenten werden opgenomen met dank aan AMP.Amsterdam.

Dit is de alweer de achtste TrendRede. Vanaf 2010 is er ieder jaar een Rede gepresenteerd. Kijk op trendrede.nl, waar je alle TrendRedes gratis kunt downloaden.

Meer informatie over de TrendRede is op te vragen via initiator Tom Kniesmeijer of via info@trendrede.nl